

مکتب شاگردان کودرا: شرق شناسان اسپانیایی معتدل

نعیم شرافت^۱

شناسه دیجیتال (DOI): [10.22034/SKH.2021.5172](https://doi.org/10.22034/SKH.2021.5172)

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۴/۳۱، تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۶/۲۹

نوع مقاله: ترویجی

چکیده:

پذیرش نقش مسلمانان و روحیه علم‌آموزی و نشر دانش، کار و تلاش بی‌وقفه، خلاقیت و نوآوری، شهرسازی و توجه به نشانه‌های تمدنی اسلام از سوی اکثر مستشرقین به خصوص مستشرقین اسپانیایی نادیده گرفته شده است. این غفلت مستشرقان آگاهانه یا ناآگاهانه در کدورتی دیرینه نسبت به اسلام و مسلمانان ریشه دارد و از زمان سقوط آندلس تاکنون بر افکار عمومی مردم و نخبگان جامعه اسپانیایی سایه انداخته است. اما در این میان گروهی از مستشرقین اسپانیایی تبار در دو قرن اخیر ظهور کردند که به واسطه علاقه‌ای که به زبان و ادبیات عرب داشتند به تصحیح، شرح، نقد و ترجمه متون عربی دانشمندان آندلس دوره اسلامی پرداختند و با دستاوردهای شگفت‌انگیز آنان در زمینه‌های مختلف ادبی، علمی، فلسفی، اجتماعی، سیاسی و ... آشنا شدند و سعی کردند با پاسخ به نظرات بدبیانه و کینه‌توزانه دیگر مستشرقان، جایگاه والای اسلام و نقش مسلمانان در دوره آندلس اسلامی را ثابت کنند. مقاله پیش‌رو به دنبال اثبات حضور چنین جریان مثبت‌اندیشی میان مستشرقان اسپانیاست. این مقاله مبتنی بر روش توصیفی و تاریخی و بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای، به معرفی مکتب کودرا به عنوان مشهورترین جریان شرق‌شناسی معتدل در اسپانیا پرداخته است و با معرفی مهمترین آثار و تالیفات کودرا و شاگردانش، به برخی شاخص‌ها و مؤلفه‌های فکری این جریان اشاره می‌کند.

^۱ - دانشجوی دکتری گروه تاریخ و تمدن ملل اسلامی، دانشکده علوم و تحقیقات اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی(ره) nm_sherafat@yahoo.com

کلیدواژه‌ها: مکتب کودرا، مستشرقان اسپانیایی معتدل، مستشرقین اسپانیایی متعصب.

مقدمه

با نیم‌نگاهی به تاریخ اسپانیا، متوجه وجود نفرت و کدورتی دیرینه میان مردمان بومی اسپانیا و به ویژه مسیحیان نسبت به اسلام و مسلمانان خواهیم شد که به تثبیت و رشد اندیشه‌ای همگانی میان مردمان غرب منجر شد و وحدتی عقیدتی در ستیز سیاسی با جهان اسلام را به وجود آورد. این رشته از تفکر یکپارچه در غرب، چنان گسترش و عظمت پیدا کرد که حتی با شکست‌های ایدئولوژیک اروپا و ایجاد فرقه‌های مسیحیت و نیز گسترش مادی‌گری و انکار خدا پس از رنسانس، همچنان پابرجا ماند. (Daniel، 1982: 271)

پس از سقوط غرناطه در ۱ ژانویه ۱۴۹۲ میلادی و پایان حکمرانی مسلمانان در آندلس، دولت اسپانیا به کشتار مسلمانان غرناطه و بیرون راندن باقیمانده آنان از خانه و سرزمین‌شان دست زد و تعداد بسیاری از مسلمانان را به عنوان برده به کار گرفت. (حائری، ۱۳۷۲: ۶۱-۶۰) فزونخواهی‌های استعماری اسپانیا با برنامه گسترده‌ای برای سرکوب مسلمانان اروپا و دیگر کشورهای آفریقایی و آسیایی پیگیری شد و در دستور به نمایندگان خود در کشورهای مستعمره، مبلغین دین اسلام در محدودیت‌های بسیاری قرار گرفتند. (توکی، ۱۳۶۱: ۶۸-۶۷)

بین مستشرقانی که به موضوع اسلام در آندلس پرداخته‌اند، نسبت تعداد خوش‌بینان به بدبینان بسیار ناچیز است و بیشتر مستشرقان، آندلس دوره اسلامی را با نگاهی دشمنانه و کینه‌توزانه توصیف کرده‌اند. این امر بیشتر ناشی از همان حساسیت‌های سیاسی، مذهبی و ملی این حوزه و عدم تمکین جامعه و حکومت اسپانیا به پیشرفت‌های حاصل شده در دوره اسلامی است. می‌توان بر اساس دو نوع نگرش خوش‌بینانه و بدبینانه مستشرقان نسبت به دوره آندلس اسلامی، دو جریان را معرفی کرد. جریان اول یک جریان اعتدالی است که دارای رویکردی منصفانه به تاریخ دوره اسلامی آندلس بوده و ریشه شکل‌گیری آن در اسپانیا را به تالیفات گایانگوس^۱ (۱۸۰۹-۱۸۹۷) و پس از او مستشرق بزرگ اسپانیایی فرانسیسکو کودرا^۱ (متوفی

^۱ - Pascual de Gayangos

۱۹۱۷ میلادی) منتسب می‌دانند. جریان دوم یک جریان غیرعلمی و متعصب در برابر مکتب کودراست که رویکرد آن اتهام، تمسخر و تخطئه اسلام در اسپانیا بوده و دستاوردهای علمی و فکری مسلمانان آندلس را کاملاً زیر سؤال می‌برد. از بزرگان مکتب تعصب که رویکرد ضداسلامی داشته‌اند می‌توان به راینهارت پیتر آنه دوزی یا دُزی،^۲ مستشرق هلندی (متوفی ۱۸۸۳ میلادی) و لوی پروونسال،^۳ مستشرق فرانسوی (متوفی ۱۹۵۶ میلادی) اشاره کرد. در نهایت می‌توان گفت فارغ از دشمنی‌ها و بدبینی‌های مستشرقان نسبت به دوره آندلس اسلامی، گروهی از ایشان در دو قرن اخیر ظهور پیدا کردند که به واسطه علاقه‌ای که به زبان و ادبیات عرب داشتند به تصحیح، شرح، نقد و ترجمه متون عربی دانشمندان آندلس دوره اسلامی پرداختند و با دستاوردهای شگفت‌انگیز آنان در زمینه‌های مختلف ادبی، علمی، فلسفی، اجتماعی، سیاسی و ... آشنا شدند. این گروه سعی کردند با پاسخ به نظرات بدبیانه و کینه‌توزانه دیگر مستشرقان، جایگاه والای اسلام و نقش مسلمانان در دوره آندلس اسلامی را ثابت کنند. افرادی را می‌توان بین دسته مستشرقان خوش‌بین و معتدل و بانصاف قرار داد که در حوزه آندلس صاحب تالیف هستند: از انگلستان توماس آرنولد،^۴ آربری^۵ و جیوم^۶ شناخته شده‌اند؛ از بین فرانسویان سه مستشرق به نام‌های لویی ماسینیون،^۷ ژاک آگوستین برک^۸ و رژی بلاشر^۹ شهرت بیشتر دارند و همچنین دکتر روژه گارودی^{۱۰} و دکتر موریس بوکای^{۱۱} نیز مستشرقان فرانسوی هستند که به دین اسلام گرویدند و سالیانی به تبلیغ اسلام پرداختند. از میان مستشرقان اسپانیایی نیز که به اعتدال و انصاف شناخته شده‌اند، فرانسیسکو کودرا و شاگردان مکتب او

^۱ - Francisco Codera.

^۲ - Reinhart Pieter Anne Dozy.

^۳ - Évariste Lévi-Provençal.

^۴ - T. Arnold.

^۵ - Arbury.

^۶ - Guillaume.

^۷ - Louis Massignon.

^۸ - Jacques Augustin Berque.

^۹ - Régis Blachère.

^{۱۰} - Roger Garaudy.

^{۱۱} - Maurice Bucaille.

هستند که به فرزندان کودرا^۱ مشهورند.

در مقاله پیش رو با روش توصیفی و تاریخی به معرفی مکتب کودرا به عنوان مشهورترین جریان شرق‌شناسی معتدل در اسپانیا پرداخته خواهد شد و با معرفی مهمترین آثار و تالیفات کودرا و شاگردانش، به برخی شاخص‌ها و مؤلفه‌های فکری این جریان اشاره می‌شود.

۱- فرانسیسکو کودرا (۱۸۳۶-۱۹۱۷)

مورخ، فیلسوف و پژوهشگر عربی-اسپانیایی بود که برای پژوهشگران حوزه آندلس به عنوان یک پدر و معلم و الگوی تحقیق شناخته می‌شود و هشتاد سال از عمر خود را وقف شناخت و شناساندن خدمات علمی و فرهنگی اسلام به آندلس کرد (Cruz Hernández، ۲۰۰۷: ۳۱). نام کامل او فرانسیسکو کودران زیدین است و به اسلام و اعراب علاقه فراوانی داشت و گفته می‌شود نسب او به یک خاندان عربی ساکن اسپانیا می‌رسد. (ÁGREDA، ۲۰۰۸: ۴۲۵-۴۵۰). او خودش یک صیغه عربی برای نامش برگزید و بین اعراب مشهور شد به شیخ فرنسیسکد قداره زیدین (مکی، ۱۴۱۷ق: ۵۱-۱۰۱). شکیب ارسالن نیز در کتاب خود با عنوان *تاریخ جنگ‌های مسلمانان در فرانسه، سوییس، ایتالیا و جزائر مدیترانه* وقتی به نام کودرا می‌رسد او را با همان صیغه عربی یعنی «قداره» خطاب می‌کند. (ارسلان، ۲۰۱۲م: ۳۳)

کودرا در کنار زبان اسپانولی به زبان‌های عبری، یونانی و عربی کاملاً مسلط بوده و شاگرد اصلی پاسکال گایانگس،^۲ اسلام‌شناس و استاد اول گروه زبان آکادمی سلطنتی مادرید شناخته می‌شد. در ۲۰ آوریل ۱۸۷۹ میلادی کودرا به عضویت آکادمی سلطنتی مادرید درآمد و در سال ۱۹۱۰ میلادی ریاست این آکادمی را پس از گایانگس برعهده گرفت (Martín Escudero، ۲۰۰۴:

78) کودرا را مؤسس آکادمی جدید شرق‌شناسی اسپانیا می‌دانند. (مکی، ۱۴۱۷ق: ۵۱-۱۰۱)

کودرا را می‌توان اولین مستشرق اسپانیایی نام برد که فریاد ستایش از مسلمانان را بلند کرد و دستاوردهای درخشان آنها را معرفی نمود. او در دومین کتاب خود که در سال ۱۹۱۷ تالیف کرد نوشت: «اعراب (مسلمانان) در دوره میانه، نسبت به دیگر تمدن‌ها بیشترین توجه را به علم و

^۱ - Beni Codera.

^۲ - Pascual Gayangos.

تالیف کتاب و گسترش آگاهی انسان داشتند. به نقل از گزارش جیمز مونرو^۱، کودرا تاکید بسیاری بر عربی‌سازی اسپانیا در مقابل اروپاسازی آن داشت و برای بازسازی اسپانیا و بازگشت به دوره طلایی آن در زمان اسلام، تلاش‌های فراوانی کرد». (Monroe، 1970م: 142)

او حتی در مکاتبات و سخنرانی‌های رسمی و علمی خود و شاگردانش تاکید فراوانی بر به کارگیری زبان و ادبیات عرب داشت. کودرا می‌گوید: «همانگونه که بربرها با پذیرش زبان عربی و آمیختگی فرهنگ عربی با فرهنگ خود توانستند سال‌های متمادی بر ما حکومت کنند، ما نیز به جای دیپلماسی با کشورهای آلمان و فرانسه و انگلستان که با فرهنگ و منش ما فاصله دارند، می‌توانیم با نزدیک شدن به زبان و ادبیات و فرهنگ عربی، آن گذشته طلایی خود را بازیابیم».

(García، 2011)

جنبش کودرا با تالیفات فراوانی همراه بود که از جمله آنها *تاریخ اسلامی نریونیا و گراندنا و بارسولونا*، کتاب *اضمحلال دولت مرابطین و ریشه‌های سقوط آن*، کتاب *مطالعات انتقادی درباره تاریخ آندلس* (Cruz Hernández، 2007: 31) سه کتاب با موضوع مطالعه درباره پول و ضرب سکه در دوره آندلس اسلامی و یک کتاب با عنوان *اهمیت منابع عربی است*. (مکی، ۱۴۱۷ق: ۵۱ - ۱۰۱)

از شاگردان مکتب فکری آندلس که زیر دست کودرا پرورش و تربیت یافتند و در تالیفات و تصحیحات و تحقیقات او کمک کردند، می‌توان به ژولیان ریبیرا^۲، آسین پلاسیوس^۳، آنجل گزالس پالنسیا^۴ و گارسیا گومز^۵ اشاره کرد (همان).

کودرا به همراه شاگرد اول خود ژولیان ریبیرا، به تصحیح، شرح و معرفی نسخ خطی کتابخانه عربی آندلس^۶ پرداخت که از دل آنها ده‌ها مجله و کتاب منتشر شد. از میان نسخ خطی که توسط کودرا تصحیح شده و برخی نیز ترجمه و شرح داده شده‌اند، می‌توان به *صله ابن بشکوال*، *تکمله ابن أبار*، *معجم فی اصحاب ابی علی الصدقی*، *تاریخ علماء آندلس ابن فرضی*، *فهرست ابن*

¹ - James T. Monroe.

² - Julian Ribera.

³ - Asin Placioc.

⁴ - Angel G. Palencia.

⁵ - E. Garcia Gomes.

⁶ - Bibliotheca Arabico Hispana.

خليفة و ... اشاره کرد. (همان)

۲- ژولیان ريبيرا (۱۹۳۵ - ۱۸۵۸)

ژوليان ريبيرا (خوليان به زبان اسپانیایی)، اولین شاگرد مکتب کودرا است که در سال ۱۸۸۷ میلادی در سن ۲۹ سالگی در دانشگاه زاراگوزا به عنوان نماینده آکادمی آموزش زبان عربی از سوی دانشگاه مادرید معرفی شد. در سال ۱۹۱۳ به مادرید بازگشت و مجله «فرهنگ اسپانیا» را راه‌اندازی کرد. (Palacios، 1904م: 40-43) مطالعات و تالیفات ريبيرا بر فرهنگ اسلامی آندلس و میراث آن در اسپانیای امروز متمرکز بود. او در نهایت روش‌های نوینی برای مطالعات حوزه عربی ارائه می‌کند که تا سال‌ها به عنوان چهارچوب مطالعات کرسی مطالعات عربی مادرید شناخته می‌شود. (Ribera، 1893)

ژوليان ريبيرا همچون استاد خود کودرا به اثرپذیری علمی و ادبی اروپا از مسلمانان آندلس اعتقاد داشت. (Palacios، 1904م: 40-43) او در کتاب خود با نام *موسیقی آندلسی قدیم و تاثیر آن* نوشته است: «برجسته‌ترین موسیقی‌دانی که از مشرق زمین گنجینه موسیقی را به شبه جزیره ایبری به ارمغان آورد و سپس از رهگذر اسپانیا به سراسر عالم کشاند، زریاب^۱ ایرانی است نه عرب. (shafa، 2000م: 269)^۲

همکاری ريبيرا با کودرا تنها یک رابطه شاگردی نبود؛ بلکه او به عنوان یک همکار و متفکر در کنار کودرا مشغول به تحقیق و مطالعه بود و آثار بسیاری از دانشمندان و ادبای مسلمان آندلس را بررسی کرد؛ از جمله تحقیق و شرح *قضاة قرطبه از خشنی*^۳، *دیوان ابن قزمان*^۴ و *تاریخ افتتاح آندلس ابن قوطیه*^۵ که آن را به اسپانیایی نیز ترجمه کرد.

^۱ - Ziriab.

^۲ - Crowned by: Ribera, Julian. (1922), Music in Ancient Arabia and Spain: Being la Música de Las Cantigas, translated and abridged by Eleanor Hague and Marion Leffingwell, London, H. Milford, Oxford university press;

^۳ - Historia de los jueces de Córdoba por Aljoxani (Madrid: Centro de Estudios Históricos 1914).

^۴ - El cancionero de Abencuzmán (Madrid: Imprenta de Estanislao Maestre 1914).

^۵ - Abu Bakr Moḥammad ibn-ʿOmar Ibn al-Qūṭīya al-Qortobī (dit) Translated by Ribera y Tarrago, Publisher: la Revista de archivos, 1926.

۳- آسین پلاسیوس (۱۸۷۱-۱۹۴۴)

میگل آسین پلاسیوس، کشیش و متکلم مسیحی از شاگردان مکتب کودرا و ژولیان ریراست که بیشتر مطالعات و تالیفات و تصنیفات خود را به فلاسفه و عرفای مسلمان به ویژه در منطقه آندلس اختصاص داده است. زبان و ادبیات عرب را نزد ریرا آموخت و پایان‌نامه دکترای خود را با موضوع غزالی و درجه ممتاز در سال ۱۸۹۶ دریافت کرد و در سال ۱۹۰۱ پس از ویرایش، به چاپ و نشر آن اقدام نمود. در ۲۴ آوریل ۱۹۰۳ به پیشنهاد فرانسیسکو کودرا، جانشین وی در کرسی زبان عربی دانشگاه مادرید شد. در ۱۹۰۶-۱۹۰۹ با همکاری ریرا، مجله «فرهنگ اسپانیایی» را انتشار داد. پس از درگذشت پلایو، آسین پلاسیوس در ۲۲ اکتبر ۱۹۱۲ به عضویت فرهنگستان پادشاهی علوم اخلاقی و سیاسی اسپانیا درآمد و خطابه‌ای با عنوان «رستاخیز اسلامی در کمدی الهی» بر خواند که سر و صدای بسیار برانگیخت. (لنگرودی، ۱۳۸۳: ۲۱۶)

پلاسیوس در این خطابه حماسه کمدی الهی دانته را برگرفته از داستان معراج پیامبر دانسته و معتقد است که تک‌تک بندها و جملات کمدی الهی به داستان معراج ارتباط پیدا می‌کند. او می‌گوید: «کمدی الهی خود بالذات قداستی ندارد و این قدرت پردازش بالای نویسنده را نشان می‌دهد که توانسته است از داستان معراج پیامبر چنین قداستی به متن خود بدهد». (Palacios, 1943: 355-421)

پلاسیوس همچنین در سال ۱۹۰۴ با نگارش مقاله‌ای در یادنامه کودرا اعلام کرد که قدیس توماس آکویناس (۱۲۷۴-۱۲۲۵م) در الهیات خود، تحت تأثیر اندیشه‌های ابن‌رشد (۵۲۰-۵۹۵ق/۱۱۲۶-۱۱۹۹م) بوده است. (Válora, 1992: 104) وی همچنین باز نمود که «منازعه حمار» اثر تورمدا (۱۴۲۳-۱۳۶۲م) راهب کاتالونیایی چیزی نیست جز بخش‌هایی از کتاب اخوان‌الصفا که تورمدا آنها را سرقت کرده و به خود نسبت داده است. نیز اثبات کرد که یوحنا صلیبی، اندیشه‌های خویش را از ابن‌عباد رندی برگرفته است. (لنگرودی، ۱۳۸۳: ۲۱۶)

۴- آنجل گونزالس پالنسیا (۱۸۸۹-۱۹۴۹)

از دیگر مستشرقان درس خوانده دانشگاه مادرید، گونزالس پالنسیا، فیلسوف و شاگرد ریبیرا و پالاسیوس و از دیگر پیروان مکتب مستشرقان خوش‌بین به اسلام است. او دوره حضور فرانسیسکو کودرا در دانشگاه مادرید را درک کرده و از آموزه‌های او نیز بهره برده است. پالنسیا در سال ۱۹۲۷ میلادی پس از بازنشستگی ریبیرا، ریاست کرسی مطالعات عربی مادرید را برعهده گرفت. او دارای تالیفات کم ولی با کیفیت بسیار بالا و ماندگار است. کتاب مشهور *تاریخ/الفکر/الاندلسی* از این نویسنده است که توسط حسین مونس به عربی برگردانده شده است. پالنسیا در این کتاب می‌گوید: «مطالعات پزشکی اروپا مدیون دستاوردهای طبی پزشکان مسلمان است. همان مسلمانانی که نمایندگان خود را به اقصی نقاط جهان از آفریقا و اروپا می‌فرستادند تا کتاب‌ها و آثار علمی را گردآوری کنند. همان مسلمانانی که رصدخانه‌های بسیاری را برپا کردند و سفرنامه‌های علمی فراوان نوشتند و مدارس مختلفی در تمام رشته‌های علمی در سراسر جهان اسان بنا کردند». (پالنسیا، ۱۹۵۵م: ۵۳۷)

از جمله آثار پالنسیا می‌توان به تصحیح و ترجمه *احیاء العلوم فارابی* به زبان اسپانیایی^۱، تصحیح و ترجمه اسپانیایی داستان *حی بن یقظان اثر فیلسوف، پزشک و ادیب مغربی ابوبکر بن طفیل*^۲ و تصحیح و شرح و ترجمه اسپانیایی کتاب *تقویم الذهن فی المنطق ابی صلت دانی*^۳ اشاره کرد.

۵- امیلیو گارسیا گومز (۱۹۰۵-۱۹۹۵)

گارسیا گومز تنها ده سال از عمر خود را در زمان حیات کودرا گذرانده و نمی‌توان گفت شاگرد مستقیم کودرا بوده است؛ اما از شاگردان تراز اول آکادمی مطالعات عربی ریبیرا و پالاسیوس است و با تفکر و آرای فرانسسکو کودرا کاملاً آشنا است. گومز توانست بورس تحصیلی برای قاهره

^۱ - Edición y traducción del «Catálogo de las ciencias» de Alfarabi, 1953, póstuma.

^۲ - El Filósofo autodidacto (Risāla Ḥayy ibn Yaqẓān). Author: Muḥammad ibn ‘Abd al-Malik Ibn Ṭufayl, Nueva traducción española por Angel González Palencia, 1934.

^۳ - Tratado de Lógica, por Abusalt de Denia, texto árabe, traducción y estudio previo, 1915.

دریافت کند و زیر نظر پروفیسور احمد زکی پاشا و نویسنده و ادیب مشهور عرب، طه حسین به تحصیل زبان و ادبیات عرب بپردازد. (Monroe، 1970م: 206)

نتیجه هم‌نشینی گومز با طه حسین، ترجمه کتاب *الایام* (آن روزها) طه حسین به زبان اسپانیایی توسط او بود.

گارسیا گومز از سال ۱۹۳۰ میلادی که به عنوان استاد دانشگاه غرناطه تعیین شد، سفرهای بسیاری به کشورهای عربی از جمله مصر و سوریه داشت و به عضویت آکادمی زبان و ادبیات عرب دمشق درآمد. بعدها در سالهای ۱۹۵۸ تا ۱۹۶۹، به عنوان سفیر اسپانیا در کشورهای مختلف خاورمیانه، از جمله عراق، لبنان و ترکیه و همچنین افغانستان خدمت کرد و در این مدت با فرهنگ و ادبیات عرب کاملاً آشنا و مانوس شد. (همان)

از مهمترین تالیفات و تصنیفات گارسیا گومز: *اشعار برگزیده آندلس* (۱۹۴۰ میلادی)^۱، حاشیه بر قصیده کوتاه قرطاجنی (۱۹۳۳ میلادی)^۲، شرح و تصحیح دیوان شعر ابی اسحاق الالبیری به همراه ترجمه آن به زبان اسپانیایی (غرناطه، ۱۹۴۲)^۳، ترجمه کتاب اخلاق و سیره ابن حزم قرطبی (مادرید ۱۹۵۳)^۴ و ترجمه رساله فی فضل الاندلس شقندی (مادرید ۱۹۳۳)^۵ است.

(Bibliografía de Emilio García Gómez، 2016م)

^۱ - *Qasidas de Andalucía, puestas en verso castellano* (Madrid 1940).

^۲ - "qasida maqsura" de Abu-l-Hasan Hazim al-Qartayanni". *En: Al-Andalus: revista de las Escuelas de Estudios Árabes de Madrid y Granada*, ISSN 304-4335, Vol. 1, N° 1, 1933, págs. 81-104.

^۳ - "Abū Ishāḥ al-Ibīrī", in: *Encyclopaedia of Islam*, Second Edition, 2017, First published online: 2012, First print edition: ISBN: 9789004161214, 1960-2007.

^۴ - "Entrada de Ibn Hazm en el mundo oficial". *En: Al-Andalus: revista de las Escuelas de Estudios Árabes de Madrid y Granada*, ISSN 0304-4335, Vol. 18, N° 2, 1953, págs. 437-438.

^۵ - "Elogio de Al-Andalus por al-Saḡundi". *En: Revista de Occidente*, ISSN 0034-8635, N° 120, 1933, págs. 341-350.

۶- امریکو کاسترو^۱ (۱۸۸۵-۱۹۷۲ میلادی)

میان پیروان مکتب خوش‌بین به اسلام در حوزه مطالعات آندلس، یکی از افرادی که در دوره معاصر در اسپانیا می‌زیسته و اخیراً دار فانی را وداع گفته، امریکو کاسترو، مورخ فیلسوف و خاورشناس منتقد اسپانیایی است. کاسترو معتقد بود که تمدن اسپانیا تا قبل از اسلام تحت تاثیر فرهنگ و اندیشه مورهای یهودی و مسیحی بوده و در دوره اسلامی توانست با خروج از سلطه فکری آنان، موفقیت‌ها و دستاوردهای شگفت‌آفرینی در عرصه‌های فرهنگی و دینی بیافریند و تمدن‌ساز شود.^۲

امریکو کاسترو در سال ۱۹۰۴ میلادی از دانشگاه گرانا‌دا فارغ‌التحصیل شد و در سال‌های ۱۹۰۵ تا ۱۹۰۷ میلادی در دانشگاه سوربن فرانسه تحصیل کرد. پس از دریافت مدرک دکتری خود به اسپانیا بازگشت و در سال ۱۹۱۰ مرکز مطالعات تاریخ مادرید را راه‌اندازی و مدیریت کرد و در سال ۱۹۱۵ میلادی پروفسور دانشگاه مادرید شد. کاسترو اولین سفیر اسپانیا در آلمان پس از جمهوری اسپانیا است. پس از آغاز جنگ‌های داخلی اسپانیا در سال ۱۹۳۶ میلادی، به آمریکا سفر کرده و از در دانشگاه‌های معتبر آمریکا از ویسکانسین-مدیسون، تگزاس و پرینستون تدریس داشته است.^۳

مهمترین کتاب کاسترو، *واقعیت تاریخی اسپانیا*^۴ تالیف ۱۹۴۸ میلادی است که در آن به نظرات مستشرق دیگری به نام کلودیو سانچز^۵ آلبرنس پاسخ داده است. کلودیو سانچز در کتاب خود با عنوان *منابع تاریخی اسپانیا-مسلمانان در قرن هشتم*^۶ که در سال ۱۹۴۲ میلادی نگاشته شد، با رویکردی کاملاً بدبینانه به اسلام، تمام پیشرفت‌ها و دستاوردهای علمی قرن هشتم آندلس را به ریشه و نژاد گوتی، لاتینی، رومی و کاتولیکی نسبت می‌دهد که ترکیب آنها نوعی

1 - *Americo Castro*.

2 - *Gomez Martinez, "Américo Castro y Sánchez-Albornoz: Dos posiciones ante el origen de los españoles": 301-320.*

3 - *Castro, The Columbia Electronic Encyclopedia, 6th ed.*

4 - *Castro, Americo. Edmund L. King, Tr. (1954). The Structure of Spanish History. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.*

5 - *Claudio Sánchez-Albornoz.*

6 - *Fuentes de la historia hispano-musulmana del siglo VIII. Univ. Nacional de Cuyo, 1942.*

نژاد اسپانیایی خاصی را به وجود آورده بود که توانست در قرن هشتم به شکوفایی برسد. موضوع هویت منحصر به فرد اسپانیایی که توسط سانچز مطرح شده بود، با مخالفت جدی کاسترو روبرو شد. کاسترو در کتاب *واقعیت تاریخی اسپانیا*، تاثیر ریشه‌های اروپایی را در پیشرفت‌های قرن هشتم رد می‌کند و بر نژاد و قومیتی جدید تاکید می‌کند که بیشتر از مسلمانان و همچنین یهودیان و مسیحیان شکل یافته بود و ماهیتی کاملاً دینی و ارزشی داشته است. کاسترو در کتاب خود برای اولین بار در توصیف جامعه چندفرهنگی و چند ملیتی اسپانیای قرن هشتم، اصطلاح «همزیستی»^۱ به معنای امکان زندگی در کنار هم با وجود اختلاف عقیده و اختلاف ملیت را مطرح کرد. سانچز در ادامه این دیالوگ، کتاب دیگری را با عنوان *اسپانیا: مفهوم تاریخی*^۲ در سال ۱۹۵۶ میلادی تالیف کرد و در آن با ذکر اسناد تاریخی، موج اصلاحات اساسی و نهادی در حوزه‌های قانون‌گذاری، سیاسی و اقتصادی اسپانیا را به دوره ماقبل فتح اسلامی آندلس و حضور اقوام اروپایی در اسپانیا می‌داند و نقش مسلمانان و یهودیان را بسیار ناچیز دانسته است و آنها را به بی‌خردی و تصلب فکری و عدم خلاقیت در اداره کشور متهم کرده است. کتاب دوم سانچز تاکنون جریان‌ساز بوده و تاثیر بسیاری بر مطالعات تاریخ اسپانیا در جهان داشته است. (Gomez, 1972 م: 301-320)

نتیجه:

تحولات علمی و فرهنگی و اقتصادی اسپانیا پس از حضور مسلمانان و شکل‌گیری دولت‌های اسلامی، توسط مستشرقان انکار نشدنی است؛ اما پذیرش نقش مسلمانان و روحیه علم‌آموزی و نشر دانش، کار و تلاش بی‌وقفه، خلاقیت و نوآوری، شهرسازی و توجه به نشانه‌های تمدنی اسلام از سوی اکثر مستشرقان به خصوص مستشرقان اسپانیایی نادیده گرفته شده است. این غفلت مستشرقان آگاهانه یا ناآگاهانه ریشه در کدورتی دیرینه نسبت به اسلام و مسلمانان دارد و از زمان سقوط آندلس تاکنون بر افکار عمومی مردم و نخبگان جامعه اسپانیایی سایه انداخته است. اما در این میان گروهی از مستشرقان اسپانیایی‌تبار در دو قرن اخیر ظهور

1 - *convivencia*.

2 - *España: Un enigma histórico*, Buenos Aires, 1957.

کردند که به واسطه علاقه‌ای که به زبان و ادبیات عرب داشتند به تصحیح، شرح، نقد و ترجمه متون عربی دانشمندان آندلس دوره اسلامی پرداختند و با دستاوردهای شگفت‌انگیز آنان در زمینه‌های مختلف ادبی، علمی، فلسفی، اجتماعی، سیاسی و ... آشنا شدند و سعی کردند با پاسخ به نظرات بدیbane و کینه‌توزانه دیگر مستشرقان، جایگاه والای اسلام و نقش مسلمانان در دوره آندلس اسلامی را ثابت کنند. در این میان فرانسسکو کودرا و شاگردان او بیشترین تلاش را کردند و تاکنون صدها عنوان کتاب و مقاله و گزارش از این گروه منتشر شده است که به معرفی شخصیت‌های علمی و ادبی مسلمان آندلس و آثار و تالیفات و آراء و نظریات و گاه‌ا کشفیات و اختراعات آنان اختصاص دارد.

منابع:

- ارسلان، شکیب (۲۰۱۲م). تاریخ غزوات العرب فی فرنسا و سويسرا و إيطاليا و جزائر البحر المتوسط (تاریخ جنگ‌های مسلمانان در فرانسه، سوییس، ایتالیا و جزائر مدیترانه)، قاهره، مؤسسه هندایو للتعلیم و الثقافه.
- پالنسیا، گونزالس (۱۹۵۵م). تاریخ الفكر الأندلسی (تاریخ اندیشه آندلس)، ترجمه حسین مؤنس، قاهره، مکتبه النهضه المصریه، چاپ اول.
- توکلی، محمدکاظم (۱۳۶۱). مسلمانان مورو؛ تاریخ اجتماعی مسلمانان جنوب فیلیپین، تهران، امیرکبیر.
- حائری، عبدالهادی (۱۳۷۲). نخستین رویارویی‌های اندیشه‌گران ایران با دو رویه تمدن بورژوازی غرب، تهران، امیرکبیر.
- رضازاده لنگرودی (۱۳۸۳). رضا، «آسین پلاسیوس»، دانشنامه بزرگ اسلامی، تهران، مرکز دائره المعارف بزرگ اسلامی، جلد ۱، صفحه ۲۱۶.
- مکی، محمود علی (۱۴۱۷ق). «مدخل لدراسه الأعلام الجغرافیه ذات الأصول العربیه فی إسبانيا»، قاهره، مجله مجمع اللغة العربیه، جلد ۸۰، صفحه ۵۱ - ۱۰۱.

Encyclopedia, 6th ed, 2005 , Retrieved January 21, from Info Please <http://www.infoplease.com>.

“Bibliografía de Emilio García Gómez” (2016). Departamento de Bibliotecas y Documentación (cervantes.es), from Info Please <http://www.cervantes.es>.

ÁGREDA, Fernando de (2008). “Nuevas y viejas fuentes sobre los “Beni Codera”. Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos. Sección Árabe-Islam (Granada: Universidad de Granada) 57: 425-450.

Asim Palacios, Miguel (1904). Abenmasarra Y su Escuela, Origenes de la Filosofía Hispano-Musulmana, Madrid, 78, pp. 40-43.

Cruz Hernández, Miguel (2007). “٧٥ años de la Escuela de Estudios Árabes”. Ideal, 31 de noviembre .

Daniel, Norman (1982). Islam and the West: The Making of an Image, Edinburgh.

García, Antonio Bueno (2011). “Las Gramatic y Diccionarios de Lengua Árabe de los Franciscanos Españoles”, Valladolid: Este trabajo se realiza en el marco del Proyecto FI2008-00719/FILO, financiado por el Ministerio de Ciencia e Innovación.

Gomez Martinez, Jose Luis (1972). “Américo Castro y Sánchez-Albornoz: Dos posiciones ante el origen de los españoles”, Nueva Revista de Filología Hispánica , 21: 301-320.

Martín Escudero, Fátima; Cepas, Adela; Canto García, Alberto (2004). Archivo del Gabinete Numario: catálogo e índices, Madrid: Real Academia de la Historia.

Monroe, James T (1970). Islam and the Arabs in Spanish

Scholarship (Sixteenth Century to the Present), Leiden: Brill.

Palacios, Asín (1943). La Escatologia Musulmana en la Divina Comedia , 2d ed.

Ribera Y Tarragó, Julian (1893). “La Enseñanza Entre Los Musulmanes Españoles”, Discurso leído en la Universidad de Zaragoza en la solemne apertura del Curso Académico de 1893 a 1894, Zaragoza: Imprenta de Calixto Ariño.

Ribera, Julian (1922). Music in Ancient Arabia and Spain: Being la Música de Las Cantigas, translated and abridged by Eleanor Hague and Marion Leffingwell, London, H. Milford, Oxford university press; Stanford University, Calif., Stanford university press.

Shafa, s (2000). De Persia a la Espana musulmana, Huelva.

Válor, José Valdivia (1992). En Miquel Asín Palacios: ística cristiana i mística musulmana en la seua obra, Alicante : Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.

Rheology of Codera’s School: Moderate Spanish Orientalists